

Referater fra møderne i arbejdsgruppen »Kirken på Landet«

Det var meningen, at jeg som sekretær i arbejdsgruppen skulle lave referat fra møderne i arbejdsgruppen. Men som det udviklede sig, fik jeg kun skrevet referat af de to første møder i 2012. Efterfølgende er en sammenredigering af disse to mødereferater.

Ved de efterfølgende møder var Birgitte Møldrup hurtigt ude med et opfølgende brev, som mere eller mindre gjorde et referat overflødig.

Holger Villadsen, januar 2020

Kirken på Landet

Referat af arbejdsgruppens første møde den 7.-8. september 2012 i Løgumkloster

Referatet er kun et kortfattet »beslutningsreferat« med fokus på konkrete informationer og aftaler.

Indkaldelse og program

Program for arbejdsgruppens første møde var sendt med mail den 16. august.

I forbindelse med etableringen af arbejdsgruppen er der udsendt invitation, hvor der blev rejst nogle grundlæggende spørgsmål:

- Holder landsogdenes kultur og kirke hinanden kunstigt i live? Og er det godt eller skidt?
- Hvad sker der, når kirken og foreningerne slår pjalterne sammen?
- Skal menigheden på landet lære at tænke mere »Folkekirke« end »sognekirke«?
- Hvordan fungerer samarbejdet bedst – med dem vi ligner eller ikke ligner?
- Og hvad har vi mod til at forestille os?

Endvidere kan henvises til referat af møde i styregruppen den 14. maj 2012.

Til stede

Fra arbejdsgruppen: Birgitte Møldrup (BRM), Christina Rygaard (CR), Holger Villadsen (HVI), Mogens Hess (MH) og Solvej Paabøl Andersen (SPA).

Afbud til dette møde fra: Marie Thomsen, Marie Vejrup Nielsen og Merete Jørgensen.

Iben Johanne Thomsen kan ikke deltage i arbejdsgruppen.

»Gæster« denne gang: Hasse N. Jørgensen (fredag kl. 15-17), Eberhard Harbsmeier (lørdag kl. 10-12).

Indledning (fredag kl. ca. 15)

Kort velkomst ved BRM med fokus på, at projektet *Kirken på Landet* ikke kun skal være registrerende og opsamlende, men også innovativt. Projektet er etableret i et samarbejde mellem Grundtvigsk Forum, Teologisk Pædagogisk Center og Lolland-Falster Stift. BRM har fået opgaven overdraget fra Kirkeligt Forum.

Samspillet mellem kirkeliv og foreningsliv i danske landsogne (fredag kl. 15-17)

ved provst Hasse N. Jørgensen, Malt Provsti

Malt Provsti og Syddansk Universitet (SDU) har startet et fælles projekt, der skal klarlægge samspillet mellem kirke (menighedsråd) og lokale foreninger i Malt Provsti, som geografisk dækker samme område som Vejen Kommune. I første omgang er formålet at få klarlagt, hvilket samarbejde der faktisk sker og hvad man kan forestille sig af fremtidige tiltag, og dernæst hvilken betydning samarbejdet har for kirkelivets og foreningslivets bæredygtighed i lokalsamfundene. En del af Malt Provsti ligger syd for Kongeåen, hvor man har tradition for et rigere samarbejde med foreninger.

Projektgruppen består af provst Hasse N. Jørgensen (projektansvarlig), prof. Gunnar Lind Haase Svendsen (SDU) og videnskabelig assistent Lone F. Christensen (SDU). Projektet støttes af Kirkeligt Samfund.

I dette efterår foretages en spørgeskemaundersøgelse blandt menighedsrådene, og det følges op af interviews med udvalgte menighedsrådsmedlemmer. Resultatet af konferencen vil blive præsenteret på en konference i foråret 2013. Derefter går projektet videre til at have fokus på de lokale foreninger i området.

I dette efterår udkommer en antologi på Syddansk Universitetsforlag: *Livsvilkår og udviklingsmuligheder på landet*. Antologien er redigeret af Gunnar Lind Haase Svendsen og har undertitlen: *viden, cases, teorier*. Merethe Jørgensen har skrevet en af artiklerne: *Kirken i landsognene – afvikling eller udvikling?*

Hasse Jørgensen orienterede om projektet, herunder også problemerne med at få det finansieret. Der er finansiering af fase 1, hvor Lone Christensen er ansat i 4 måneder en undersøgelse blandt menighedsrådsmedlemmer, mens der mangler endnu penge til projektets fase 2, som skal forsøge at etablere et katalog over handlingsmuligheder. Det overordnede mål med projektet er at udvikle kirke- og foreningslivet i landområderne og herunder især finde ud af, hvilke samarbejdsmuligheder der er. I tilknytning til orienteringen var der en drøftelse i arbejdsgruppen, som bl.a. kom til at handle inddragelse af frivillige, både i foreningsliv og kirkeliv.

På et senere tidspunkt i mødet blev det overvejet, om projektet i Malt Provsti overflødig gør det projekt, som arbejdsgruppen *Kirken på Landet* er i færd med at starte op. Det mente arbejdsgruppen ikke, men det er vigtigt at holde kontakt til projektet i Malt Provsti og prøve at få det repræsenteret ved den planlagte konference.

Præsentation (fredag aften)

I mødeindkaldelsen var aftenen afsat til, at arbejdsgruppens deltagere præsenterede sig selv, deres holdninger og ideer til projektet. Efterfølgende (1.9) var der sendt en artikel af Grete Wigh-Poulsen om sogne-fremtiden og et følgebrev fra BRM med forslag om se på emnet ud fra de fem forskellige vinkler, som Grete Wigh-Poulsen anlægger i denne artikel: personlig, historisk, teologisk, sociologisk og økonomisk.

De fem tilstedeværende medlemmer af arbejdsgruppen (Christina, Solvej, Mogens, Holger og Birgitte) gav en kort præsentation af sig selv og de indledende tanker og overvejelser om projektet *Kirken på Landet*. Jeg har notater fra præsentationen og drøftelserne i tilknytning dertil, men har undladt at gøre et forsøg på at indarbejde dem i dette »beslutningsreferat«. Drøftelserne fortsatte (mere løst struktureret) ved et efterfølgende ostebord.

Planlægning (lørdag formiddag)

Mogens Hess deltog kl. 9-10, og Eberhard Harbsmeier deltog kl. 10-12. I indkaldelsen var der planlagt workshop med idéudvikling i to hold. Det blev ikke til noget, da Mogens Hess skulle tage tidligt af sted og Eberhard Harbsmeier sluttede sig til arbejdsgruppen de sidste to timer. Den første time blev brugt til opsamlende drøftelse. De næste to timer blev brugt til planlægning.

Konferencen var oprindeligt planlagt til efteråret 2013, men udskydes til foråret 2014 for at få tilstrækkelig tid til at forberede og planlægge konferencen. Konferencen afholdes over tre dage: 13.-14.-15. marts 2014 (torsdag-fredag-lørdag). Konferencen starter midt på dagen torsdag med mulighed for ankomst onsdag, afrejse lørdag efter frokost.

Eberhard Harbsmeier og TPC står for det praktiske omkring konferencen. TPC betaler overnatning og spisning for konferencens deltagere. Som udgangspunkt betaler deltagerne selv for rejseudgifter.

Antallet af deltagere i konferencen må ikke overstige 40. Der kan dog godt inviteres flere, da der må påregnes nogle afbud. Udover arbejdsgruppen kan de inviterede fx være:

- Biskopperne
- Kirkeministeren, kontorchefer fra ministeriet, Folketingets Kirkeudvalg
- Repræsentanter fra Menighedsrådsforeningen, Præsteforeningen og Provsteforeningen
- Repræsentanter fra de vigtigste kirkelige foreninger
- Andre nøglepersoner og beslutningstagere.

EH og CR udarbejder forslag til temaer og foredragsholdere på konferencen. Det er vigtigt holde et klart fokus og få opstillet nogle centrale spørgsmål. På mødet blev der nævnt forskellige muligheder til foredragsholdere, herunder:

- Kirkeministeren åbner konferencen

- Biskop Peter Fischer Møller
- Udenlandske foredragsholdere med tilsvarende projekter og problemer, bl.a. fra Tyskland og England.
- Prof. Gunnar Haase Svendsen fra Syddansk Universitet
- Repræsentant fra en af landsforeningerne om landdistrikter og landsbyer, fx Ole Glahn

Arbejdsgruppen holder følgende møder forud for konferencen:

- 2012, 9.-10. november
- 2013, 8.-9. marts
- 2013, 23.-24. august
- 2013, to dage i november (planlægges senere)
- 2014, 31. jan. - 1. febr.

Tidsplanen for møderne bliver den samme som denne gang: ankomst fredag ved frokosttid, afrejse lørdag efter frokost.

Undervejs i planlægningen var der undertiden en ret livlig diskussion, og der kom forskellige konkrete forslag, som BRM allerede har noteret i sit brev efter mødet (modt. 11. sept.), og som jeg repeterer her:

- Der udarbejdes forslag til temaer, spørgsmål og foredragsholdere ved konferencen i 2014. Udarbejdes af EH og CR og forelægges på næste møde i arbejdsgruppen i nov. 2012.
- En spørgeskemaundersøgelse blandt et afgrænset antal præster og menighedsråd fra landsogne. Spørgsmålene skal være ret konkrete: Er der problemer? Hvordan fungerer det? Er der forslag til ændringer? Forslag udarbejdes af HV og SPA og fremlægges på næste møde i arbejdsgruppen. (Efterfølgende har Marie Thomsen tilbudt at medvirke).
- Arbejdsgruppen overvejer, om og hvordan der evt. kan etableres et netværk, et videnscenter, landsoggenes fællesråd eller tilsvarende, der mere langsigtet kan arbejde med emnet *Kirken på Landet* og medvirke til erfaringsudveksling m.m.
- Der udarbejdes en revideret liste over medlemmerne af arbejdsgruppen, og den sendes til EH med henblik på, at de relevante biskopper og provster orienteres om arbejdsgruppens sammensætning.

Referat ved Holger Villadsen (21. sept.2012)

Kirken på Landet

Referat af arbejdsgruppens andet møde den 9.-10. november 2012 i Løgumkloster

Referatet er udarbejdet på grundlag af egne håndskrevne notater under mødet og Birgittes notater på iPad.

Indkaldelse og program

Indkaldelse til mødet var sendt til arbejdsgruppen den 15. oktober sammen med et brev fra Birgitte om, hvad der var sket siden sidst.

Til stede

Birgitte Møldrup, Christina Rygaard, Merethe Jørgensen; Holger Villadsen, Mogens Hess og Solvej Paabøl Andersen. Afbud til dette møde fra: Marie Thomsen og Marie Vejrups Nielsen.

Siden sidst. Orientering ved Birgitte M.

Sammen med mødeindkaldelsen havde Birgitte sendt et brev (15. okt.) med orientering om, hvad der var sket siden sidste møde:

Efter forslag fra Marie Thomsen var der taget kontakt til Steen Marqvard fra Menighedsrådsforeningen vedr. medvirken ved en undersøgelse; foreningen overvejer at medvirke i et eller andet omfang. Til arbejdsgruppen var udsendt nogle undersøgelser forestået af Menighedsrådsforeningen. BRM havde 29. okt. haft et møde med Steen Marqvard om forskellige muligheder for undersøgelse: 1) en nærmere økonomisk analyse af landsognenes økonomi, 2) en undersøgelse af konsekvenserne af rationaliseringer, 3) en undersøgelse af de afledte virkninger af kirkens funktioner eller 4) en undersøgelse af forskellige modeller for samarbejde.

Christina har foreslået, at det er vigtigt for arbejdsgruppen at tage udgangspunkt i spørgsmålet om, hvorfor der skal være kirke på landet, inden den forsøger at svare på spørgsmålet om hvordan og hvad. Og dette spørgsmål var sat på dagsordenen lørdag formiddag.

I forbindelse med projektet i Malt provsti har Syddansk Universitet og Malt Provsti udsendt en pressemeddelelse, som blev omdelt til orientering. På et tidspunkt bør vi også overveje en pressemeddelelse.

Det blev drøftet at udvide arbejdsgruppen med et lægt medlem mere. Birgitte har kontakt til en person, som hun mener er velegnet og interesseret. Og det følger hun op på.

Der havde desuden været kontakt med Steffen Damsgaard (Lemvig), som er formand for Landdistrikternes Fællesråd. Han kunne være en mulig oplægsholder på et af arbejds møderne.

Bordet rundt / tanker siden sidst

Solvej: Tallene er også vigtige og vi er nødt til at forholde os til dem. Der bliver argumenteret med skæv fordeling af præster, og med at kirkerne ligger tæt. Vi må ikke ser bort fra virkeligheden og skal vide, hvad vi er oppe imod. Der er en risiko for, at kirkerne kommer til at lukke sig om sig selv. Her er det vigtigt at fastholde en åbenhed.

Mogens: Kirken har med mennesker at gøre og de bløde værdier i fællesskabet. Det oplyste menneske er blevet erstattet af det opløste. Her kan fornyelsen og forandringen komme fra landet, hvor der er større ro og færre adspredelser.

Merethe: Et relevant spørgsmål er, om vores højmesse fungerer, når der ikke er så mange deltagere. Her kunne der være brug for overvejelser over og undersøgelser af, hvad der fungerer godt lokalt.

Birgitte: På et tidspunkt skal vi overveje, hvordan vi gør opmærksom på arbejdsgruppens arbejde. Det kan fx ske gennem en pressemeddelelse, en kronik eller artikler. I forbindelse med konferencen skal vi have opstillet nogle mere konkrete mål for, hvad deltagerne på konferencen kan tage med hjem.

Det aftaltes, at vi ved næste møde i arbejdsgruppen skal have mere tid til mødet, sådan at vi kan begynde allerede fredag morgen kl. 9. Der skal derfor være mulighed for at komme allerede torsdag aften og overnatte i Løgumkloster. Holger aftaler nærmere med TPC.

Kirken på landet – afvikling eller udvikling? Rapport fra en studieorlov ved Merethe Jørgensen

Emnet for studieorloven havde været landsognets fremtid. Og det grundlæggende spørgsmål: Hvad betyder det for kirken, når funktioner, institutioner og forretninger forsvinder fra området? Er det fortsat muligt for kirken at være kirke i den ændrede situation?

Studieorloven havde bl.a. været brugt til at undersøge forholdene i 3 forskellige pastorater, som havde oplevet større forandringer i de seneste år. Undersøgelsen var foretaget gennem interviews med provster, præster og menighedsrådsformænd.

Det ene sted var et 8-sogns pastorat i Lemvig provst med 2 præster. Pastoratet med ca. 3000 indbo. var oprettet ved en omlægning i 2008 og nedlæggelse af en præstestilling. Præsterne følte, at meget var slået i stykker ved omlægningen, som bl.a. havde udløst en lavere gudstjenestefrekvens.

Det andet var et 6-sogns pastorat på Djursland med ca. 1500 indbyggere og 1 præst, som kun havde til opgave at betjene pastoratet. Her var præsten tilfreds med omlægningen, men havde heller ikke kendt til andet. Der er normalt en måned mellem gudstjenesterne i de enkelte kirker, men befolkningen er indstillet på at køre efter gudstjenesterne. Én af præstegårdene var omdannet til sognegård, og pastoratet havde fået et nyt fælles navn: Ådalens pastorat.

Det sidste var et 3-sogns pastorat i Malt provsti med ca. 2200 indbyggere og 1 præst. Her var 1 af kirkerne omdannet til lejlighedskirke.

Anden afdeling af rapporten vedrørte mere generelle interviews og undersøgelser med bl.a. Hans Raun Iversen fra Københavns Universitet, samt et besøg på Humbolt-Universitetet i Berlin. Ligesom Brugsen er afhængig af, at der er nogen der vil handle i forretningen, er kirken afhængig af, at der er nogen der går i kirke og bruger den. Og her er kirken og gudstjenesten blevet svækket af, at det er blevet et valg på linje med så meget andet.

Den efterfølgende drøftelse kom især til at handle om præstens betydning, som en lokal person, der kan bidrage til at binde lokalsamfundet sammen.

Den engelske model, oplæg ved Christina Rygaard

Første del af oplægget vedrørte Fresh Expressions, som er et forsøg på at være kirke og danne menigheder på en ny og anderledes måde inden for den anglikanske kirke. Bevægelsen begyndte i 1990'erne og er nu en mere eller mindre officiel del af den anglikanske kirke med Graham Cray som leder. En arbejdsgruppe i den anglikanske kirke udarbejdede i 2004 en rapport: Mission-shaped Church. Her anbefales en to-spolet arbejdsmodel: 1) den traditionelle kirke og 2) Fresh Expressions.

Formålet med Fresh Expressions er at komme i kontakt med de dele af befolkningen, som er blevet fremmede over for kirkens traditionelle måde at være kirke på. Metoden er at danne nye menigheder og anvende andre og meget anderledes arbejdsformer. Der er efterhånden i den anglikanske kirke mange mennesker og mange nye menigheder, der er knyttet til Fresh Expression. Og det ser ud til, at den anglikanske kirke på den måde får kontakt til mange mennesker, som kirken ellers ikke når.

Anden del af oplægget vedrørte the Arthur Rank Centre (www.arthurrankcentre.org.uk). Centeret er grundlagt i 1972 og er en økumenisk fond og institution, der har til formål at understøtte kirkernes arbejde i landdistrikterne. Det sker gennem udveksling af god praksis, målrettet uddannelse og træning, etablering af resurser og partnerskaber, hjemmeside, bladudgivelse m.m. Centeret tilhører ikke Fresh Expressions, men arbejder traditionelt. Det særlige ved centeret er dets fokus på kirkeligt arbejde i landdistrikter og de særlige vilkår, som det kirkelige arbejde foregår under i landdistrikterne.

Noget lignende kunne man forestille sig etableret i Danmark. Det er et problem, at man ofte går ud fra, at kirken på landet skal have de samme aktiviteter og arbejde på samme måde som kirkerne i de store byer. Men det både kan og bør diskuteres, om det er en rigtig og nødvendig præmis for kirken på landet.

Hvorfor skal der være en kirke på landet? (lørdag kl. 9-10.30)

Åben drøftelse i arbejdsgruppen med afsæt i Christinas tanker i oktoberbrevet

Arbejdsgruppens medlemmer kom med forskellige umiddelbare bud på, hvorfor der skal være en kirke på landet. De forskellige bud blev noteret på tavlen, og et foto af tavlen er efterfølgende sendt til arbejdsgruppen. Efterfølgende er mine let redigerede, men usorterede notater fra brainstormingen.

Der skal være kirke på landet, fordi:

- ❖ der bor mennesker på landet
- ❖ kirken skal være til stede overalt
- ❖ kirken skal være tilgængelig
- ❖ kirken skal være en påmindelse om Gud
- ❖ den bedste måde at bevare kirkerne på, er at bruge dem
- ❖ kirkerne skal bevares som kulturarv
- ❖ kirken skal være solidarisk med mennesker – også dem på landet
- ❖ præstegården er udtryk for præstens og kirkens solidaritet med den lokale befolkning
- ❖ kirken er udtryk for en modkultur – mod centralisering og ureflekteret rationalisering
- ❖ der skal være et sted i nærheden til de kirkelige handlinger (kult, kasualier)
- ❖ kirken fungerer som et fyrtårn
- ❖ der skal forkyndes og kommunikeres
- ❖ kirken fungerer som et mødested og har en social funktion i lokalsamfundet
- ❖ kirken er med til at fastholde, at alle har værdi
- ❖ kirken er med til at etablere bæredygtige fællesskaber
- ❖ kirken er udtryk for omsorg for mennesker i nærsamfundet
- ❖ kirken er en mulighed for medarbejderskab
- ❖ kirken er et fællesskab som man kan tilslutte sig
- ❖ kirkens funktioner og tilstedeværelse kan være katalysator for andre funktioner i lokalsamfundet
- ❖ kirken har civile opgaver i lokalsamfundet
- ❖ kirken ikke skal være en isoleret boble, men en aktiv aktør i civilsamfundet
- ❖ frivillighedskulturen er vigtig
- ❖ præsterne kan påtage sig lokalt lederskab, være behjælpelige og fungere som katalysatorer i lokalsamfundet
- ❖ kirkerne kan bidrage til lokalisering og samfundsdannelse (mikrosamfund)

Der var planlagt et forsøg på en afsluttende prioritering, men den blev der ikke tid til på arbejdsrådet. Det aftaltes, at arbejdsgruppens medlemmer efterfølgende hver for sig kan komme med et forslag til, hvad de mener er det bedste bud.

Afsluttende drøftelse og planlægning – især vedr. undersøgelsen (lørdag kl. 11-12)

Datoen for konferencen var efter ønske fra TPC blevet ændret til 20.-21.-22. marts 2014.

Et forslag til overskrift/tema kunne være: Kirken på landet er en kirke man kan regne med.

Spørgsmålet om en eventuel etablering af et netværk af kirker på landet blev rejst, men ikke behandlet ved denne lejlighed.

Drøftelsen og planlægningen kom især til at dreje sig om den planlagte undersøgelse, hvor der havde været kontakt med Menighedsrådsforeningen og sociolog Steen Marquard.

Konklusionen blev, at arbejdsgruppen forsøger at få lavet en kvalitativ undersøgelse i eget regi. Birgitte tager kontakt til Marie Thomsen for at drøfte sagen med hende og finde ud af, om hun evt. kan påtage sig en sådan undersøgelse. Holger kan evt. være reserve med en lille undersøgelse blandt præster.

Kontakten til Menighedsrådsforeningen opretholdes, og det undersøges, om det er muligt med et samarbejde om en undersøgelse af konsekvenserne af en rationalisering, fx med lavere gudstjenestefrekvens.

Konklusionen på drøftelsen forekom ikke at være helt klar i alle detaljer. Men der arbejdes videre med sagen inden næste møde i arbejdsgruppen, evt. holdes der en skype-konference eller et telefonmøde.

Programmet for næste arbejdsrådsmøde 8.-9. marts 2013 blev drøftet kort. På det tidspunkt vil der kun være et år til afholdelse af konferencen, så det vil være nødvendigt med et mere direkte fokus på konferencens formål, program og foredragsholdere.

Referat ved Holger Villadsen (20. nov. 2012)

BILAG: Individuelle forsøg på at konkludere på spørgsmålet om, hvorfor der skal være en kirke på landet.

Holger:

Der skal være en kirke på landet, fordi der fortsat bor døbte mennesker på landet, som der har gjort det i 500-1000 år, og fordi landsbykirkerne repræsenterer en værdifuld kulturarv, der bør bevares – og den bevares bedst ved at blive brugt efter formålet.

Mogens:

Den nære kirke og et velfungerende lokalsamfund hører uløseligt sammen. Kirken kan give tilhørsforhold i en fragmenteret verden, en uundværlig dimension og ritualer i afgørende livssituationer.

Mogens' kommentar:

Der bor ikke så mange på landet, men mange har en drøm om at flytte på landet. At finde sit sted, et hjemsted i "vildfarelsens geografi" som det usammenhængende liv, der er manges vilkår, er kaldt. På landet er livsvilkårene på mange måder mere elementære og der er større behov for at deltage i levende fællesskaber, hvor det giver mening at bidrage. Her er større ro, færre fælles adspredelser og der kan være stor ensomhed at se i øjnene - men også basis for bærende fællesskaber. Fornyelsen skal komme fra landet.

Her er brug for samlingssteder og åndehuller, som kirkerne kan være. "Porten står åben til kirkernes lunge", som Simon Grotrian har sagt. Der er brug for tilgængelig omsorg og sjælesorg.

Medejerskab er muligt og nødvendigt for kirken, den skal gerne befolkes af frivillige. Kirkens fællesskab kan give energi og liv. Den kan være katalysator i lokalsamfundet i et fint samspil med dette. Kirken og dens forkyndelse kan give personlige holdepunkter og en uundværlig dimension, en grundtone.

At bygge kirke er at bygge med på den bløde del af fællesskabet. Som Inger Christensen siger:

*Et samfund kan være så stenet
At alt er en eneste blok
Og indbyggermassen så benet
At livet er gået i chok*

*Og hjertet er helt i skygge
Og hjertet et næsten hørt op
Til nogen begynder at bygge
En by der er blød som en krop*